

УДК 339.137.22

Н. В. Мацєєва, Ю. В. Яковенко
Криворізький національний університет

ВИКОРИСТАННЯ СВІТОВОГО ДОСВІДУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АУДИТОРСЬКИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ

Визначено специфіку ринку аудиторських послуг в Україні та проаналізовано послуги, які надаються на дньому як українськими, так і зарубіжними аудиторськими компаніями. З'ясовано, що більшість вітчизняних аудиторських компаній орієнтуються на надання стандартного пакету послуг, тоді як українські споживачі все частіше намагаються отримати від аудиторських фірм ширший спектр послуг, що більш властиво міжнародним компаніям.

Аналіз стану ринку аудиторських послуг в Україні свідчить, що для підвищення конкурентоспроможності українських аудиторських компаній необхідно враховувати світові тенденції, придбаний зарубіжний досвід та сучасні технології обслуговування споживачів.

Ключові слова: ринок аудиту, асортимент аудиторських послуг, аудит маркетингу та екологічний аудит, маркетингова діяльність аудиторських компаній.

Определена специфика рынка аудиторских услуг в Украине и проанализированы услуги, которые предоставляются на данном рынке, как украинскими, так и зарубежными аудиторскими компаниями. Выяснено, что большинство отечественных аудиторских компаний ориентируется на предоставление стандартного пакета услуг, при этом, украинские потребители все чаще пытаются получить от аудиторских фирм более широкий спектр услуг, что более характерно для международных компаний.

Проведенный анализ состояния рынка аудиторских услуг в Украине свидетельствует о том, что для повышения конкурентоспособности украинских аудиторских компаний необходимо учитывать мировые тенденции, приобретенный зарубежный опыт и современные технологии обслуживания потребителей.

Ключевые слова: рынок аудита, асортимент аудиторских услуг, аудит маркетинга и экологический аудит, маркетинговая деятельность аудиторских компаний.

The article defines the particularities of audit services market in Ukraine and analyzes the types of services available in the given market by Ukrainian and foreign audit firms. It is specified that the majority of domestic audit companies are aimed at providing a standard services package, while national consumers increasingly attempt to obtain a more extensive range of services that is more typical of international companies.

The conducted analysis of the audit services market in Ukraine suggests that in order to increase the competitiveness of Ukrainian auditing companies it is of prime importance to take into consideration the global trends, international practices and modern customer service technologies.

Keywords: audit services market, range of audit services, marketing audit, the environmental audit, marketing activity of audit companies.

На сьогодні важко уявити сучасне підприємство, яке б не користувалося послугами професійного аудиту, що обумовлено інтенсивним розвитком ринкових відносин в Україні. Особливо актуальним це стало на нинішньому етапі, коли Україна впевнено заявила про намір стати повноцінним членом ЄС.

Аудиторські організації України сьогодні вже достатньо зміцнили свої позиції на ринку. Однак для підвищення конкурентоспроможності вітчизняному аудиту належить вирішити ще чимало завдань. Так, в Україні відчувається недостатня кількість аудиторських фірм та якість надаваних ними послуг, спостерігається доволі висока їхня вартість, відсутні необхідні регламентувальні положення про порядок проведення аудиту, існує брак якісних показників оцінки аудиторських послуг тощо.

Однією з проблем є нерегульованість питань фінансування робіт зі створення адекватної системи аудиту в Україні та страхування аудиторської діяльності.

Водночас, ринок аудиту в Україні є динамічною системою, а тому потребує постійного дослідження та аналізу. Саме тому актуальним є застосування досвіду провідних світових аудиторських компаній для підвищення конкурентоспроможності аудиторських фірм України.

Про розвиток ринку аудиторських послуг як в Україні, так і в світі йдеться в низці праць вітчизняних економістів. Зокрема у дослідженнях В. Вакарова, Г. Давидова, А. Касич, О. Приятельчук розглядаються питання розвитку та організації аудиту, аналізу обсягів наданих аудиторських послуг [2]. Великий внесок у розробку теоретичних основ і методологічних підходів до обґрунтування шляхів удосконалення аудиторських послуг внесли такі вчені-економісти, як М. Білуха, А. Білоусов, В. Гетьман, М. Дем'яненко, В. Завгородній, Г. Кірейцев, М. Крапивко, Б. Усач та ін.

Результати дослідження принципів міжнародної системи аудиту, його методології, теорії й практики подано у працях Р. Адамса, Х. Андерсона, А. Аренса, М. Беніса, А. Брюне, І. Гариссона, М. Готліба, Р. Доджа, К. Друрі, Д. Кармайкла, Дж. Лоббека, Р. Монтгомері, Б. Нідлза, Р. Рафехсо, Д. Робертсона, З. Ентоні та ін.

Мета дослідження – обґрунтувати шляхи підвищення конкурентоспроможності послуг аудиторських компаній України в умовах постійного розвитку ринку та вдосконалення методичних підходів з урахуванням досвіду провідних міжнародних аудиторських фірм.

В Україні нараховують 1299 аудиторських компаній, але ця цифра не задовольняє дефіцит. Водночас регіональний розподіл аудиторських компаній є непропорційним – на Київ та Київську область припадає понад 40 % усієї кількості, що створює додаткову проблему для розвитку ринку аудиторських послуг. Звичайно, попит на ці послуги в столиці є досить високим порівняно з іншими регіонами, проте недостатньо задовольняє його. В окремих областях налічується менше 1 % зареєстрованих аудиторів – це Волинська, Чернівецька, Хмельницька, Тернопільська, Івано-Франківська та Кіровоградська області. Регіонами, які стабільно зростають за обсягами наданих аудиторських послуг є Дніпропетровська, Харківська та Одеська області [4].

На сьогодні аудиторські фірми України можуть надавати широкий спектр послуг, тому окреслення асортименту аудиторських послуг – це одна з найважливіших сучасних проблем теорії аудиту [1].

Більшість аудиторських компаній України орієнтовано на надання стандартного пакету послуг (табл. 1).

Українські підприємства все частіше намагаються отримувати від аудиторських фірм комплексне обслуговування. Для аудитора такий клієнт є вигідним, однак широта асортименту послуг призводить до виникнення загроз відносно незалежності і, як наслідок, до погіршення якості.

Із даних діаграми можна зробити висновок, що в загальній кількості послуг найбільша частка припадає на податковий консалтинг – 41,5 % (із яких більша частина припадає на консультування з питань оподаткування), на обов'язковий аудит фінансової звітності, відповідно – 30,5 %, на бухгалтерський облік – 19,1 % [4].

Класифікація аудиторських послуг в Україні

Класифікація послуг	Види послуг
Аудиторські послуги	Аудит фінансової звітності відповідно до ПСБО і МСФЗ; трансформація фінансової звітності відповідно до МСФЗ; внутрішній аудит; обов'язковий аудит; аудит податкового обліку; аудит кадрового обліку; проведення огляду фінансової звітності; консультування з питань бухгалтерського обліку та фінансової звітності згідно з МСФЗ та ПСБО
Бухгалтерський облік	Організація обліку відповідно до ПСБО та МСФЗ; ведення бухгалтерського обліку; послуги в галузі МСФЗ; консультації та відновлення бухгалтерського обліку
Юридичні послуги	Реєстрація суб'єктів господарської діяльності; ведення кадрового обліку; припинення діяльності СПД; супровід ІРО та приватних розміщень; консультації; Due Diligence
Податковий консалтинг	Розробка податкових стратегій; консультування з питань оподаткування; структурування бізнесу з позицій корпоративного оподаткування; трансферне ціноутворення; супровід під час проведення перевірок податковими органами; консультування з питань митних режимів і платежів; консультування з питань оподаткування
Консалтинг	Форензик; бізнес-планування; послуги щодо вдосконалення фінансового управління; послуги з реструктуризації підприємств; банкрутство підприємства

Джерело: склали автори на підставі [1; 5; 6].

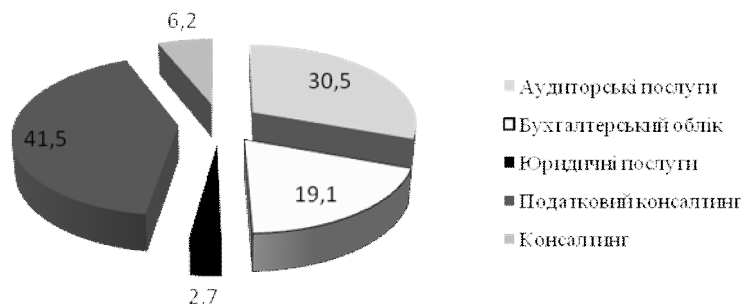

Рис. 1. Частка послуг, що надаються аудиторськими фірмами, у загальному вираженні, % (джерело: склали автори на підставі [4])

Основними проблемами незалежного аудиту в Україні є:

- відсутність критичної маси представників середнього класу, які є активними гравцями на ринку цінних паперів разом із нерозвиненістю самого фондового ринку;
- копіювання нормативного та методологічного забезпечення аудиторської діяльності з моделей високорозвинутих країн без належного адаптування до національних реалій.

Необхідність залучення незалежних аудиторів для здійснення перевірок фінансової звітності виникла передусім у тих міжнародних компаніях, які мали філії, дочірні підприємства в Україні, а також диверсифіковану структуру (різні види діяльності).

Світові компанії-лідери з надання аудиторських послуг керуються різними критеріями. Сучасні тенденції розвитку ринку аудиторських послуг свідчать про скорочення деякими аудиторськими фірмами обсягів консалтингових послуг або виділення з їхнього складу окремих організаційних суб'єктів, що надають лише консалтингові послуги.

Інші намагаються досягти універсальності обслуговування, розширивши асортимент. Причинами цього є бажання утримати клієнта завдяки певній спеціалізації, підвищенню якості обслуговування, через пошук альтернативних джерел доходів.

Наприклад, компанія AGN International надає такі послуги: аудиторські (зовнішній і внутрішній аудит; судовий аудит та експертиза; управлінський аудит); інші послуги (арбітражні послуги, IFRS переклад; правові, міграційні послуги; купівлі-продажу); бухгалтерія; системи управління бізнесом; оцінка бізнесу; CORPORATE FIANCE; корпоративна реструктуризація; IT-бізнес; оподаткування [7].

Компанія BDO, крім зазначених, надає додаткові послуги: навчання персоналу згідно з вимогами МСФЗ, моніторинг готовності компанії до переходу на стандарти МСФЗ, галузеві послуги, ризик-менеджмент, маркетингові послуги.

Компанія Geneva Group International відрізняється тим, що, крім стандартного пакету послуг надає ще послуги сімейного офісу, а також створення та адміністрування трастів і фінансове планування [9].

Компанія Baker Tilly – незалежна українська компанія, яка надає послуги в сфері аудиту, бізнес-консультування, незалежної оцінки, бухгалтерського та управлінського обліку, – один із лідерів на національному ринку, незалежний член міжнародної мережі Baker Tilly International. Має великий і унікальний для української практики досвід надання послуг: аудит фінансової звітності, зокрема й проекти, пов'язані з виходом компаній на міжнародні фінансові ринки; проектування щодо злиття і поглинання, консолідації і трансформації фінансової звітності в міжнародні та американські стандарти обліку [8].

Компанія Ernst and Young найважливішим завданням ставить надання послуг найвищої якості за чотирма основними напрямками: аудит, оподаткування, консультаційний супровід угод і консультування з питань ведення бізнесу. Так вона сприяє вдосконаленню бізнесу і позитивним змінам для своїх співробітників, клієнтів і суспільства в цілому. Гаслом цієї компанії є: «Удосконалюючи бізнес, змінюємо світ на краще». Одним із цікавих видів послуг, які надає компанія, є консультаційні послуги із супроводу транзакцій. Фахівці компанії розробляють рекомендації, що враховують специфіку та потреби бізнесу, а також допомагають ефективно використати конкурентні переваги і підвищити прибуток акціонерів завдяки вдосконаленню процесу прийняття рішень. Серед них: послуги провідного консультанта; реструктуризація; послуги з операційної інтеграції угод; супровід транзакцій; оподаткування транзакцій; оцінка та бізнес-моделювання [10].

Конкурентні переваги іноземних аудиторських фірм над українськими:

- довіра іноземних партнерів та інвесторів;
- використання передових технологій у процесі аудиторських перевірок;
- можливість залучення кваліфікованого і високооплачуваного персоналу;
- потужна маркетингова кампанія;
- вплив авторитетності на вибір покупців аудиторських послуг.

Найцікавішим є те, що середній рівень рентабельності іноземних фірм становить близько 44 %, а вітчизняних – 25 % [3].

Якщо розрахувати дохід аудиторської фірми на одного працівника, то спостерігаємо цікавий факт: у середньому за рік аудитор, який працює на іноземну аудиторську компанію, приносить їй близько 200 тис. дол. США доходу, якщо порівняти з аудитором, який працює на національну аудиторську фірму, то він

принесе їй лише 12 тис. дол. США, що менше на 94 % від доходу аудитора іноземної компанії. Це свідчить про велику диференціацію у доходах національних та іноземних аудиторських фірм, яка відбулася за рахунок загальної неконкурентоспроможності та неефективності роботи перших. Через слабку конкурентоздатність національних аудиторських фірм, Україна повинна імпортувати аудиторські послуги [3].

Актуальним для України в цілому і для Криворізького регіону зокрема є міжнародний досвід проведення екологічного аудиту. Незважаючи на те, що Україна зробила перші кроки на шляху до впровадження цієї галузі аудиту, указаний сегмент ринку аудиторських послуг заповнений недостатньо.

Ще одним видом аудиторських послуг, який не вповні представлено на вітчизняному ринку, є маркетинговий аудит. Аудит маркетингу – цілеспрямоване управлінське консультування щодо виявлення упущених вигід від недостатнього застосування комплексу маркетингу й розроблення адекватної маркетингової стратегії фірми. Метою аудиту маркетингу є виявлення ділянок, де існують проблеми й нові можливості, та видача рекомендацій щодо розроблення плану підвищення ефективності маркетингової діяльності, тому аудиторським фірмам доцільно звернути увагу на цей вид послуг, попит на які постійно зростає.

Таким чином, результати аналізу і власних досліджень ринку аудиторських послуг свідчать про зростання конкуренції, що змушує аудиторські фірми застосовувати якісно нові прийоми ведення бізнесу, серед яких особливе місце займає розробка і проведення маркетингової політики. Маркетингова політика повинна враховувати декілька напрямів дослідження ринку, основними з яких є конкуренти та споживачі. Основну конкуренцію вітчизняним аудиторським компаніям складають провідні світові аудиторські компанії, які активно зміцнюють свої позиції на ринку аудиторських послуг України, тому, українським компаніям доцільно вивчити досвід зарубіжних компаній для визначення свого місця на ринку та впровадження здобутків позитивного досвіду і вивчення та аналізу негативного. Одним з факторів, що формує позиції компанії на ринку, є споживач, тому важливою передумовою успішного функціонування аудиторської компанії, на нашу думку, є визначення сегменту споживачів, на який буде орієнтуватися компанія, а також складання «портрету середнього споживача». Відповідно до цього компанія повинна визначати той спектр послуг, які вона буде надавати, яку цінову та комунікаційну політику буде проводити.

У конкурентній боротьбі учасників ринку досягає успіху той, хто надає аудиторські послуги більш високої якості, забезпечує зниження ціни пропозиції за рахунок оптимізації власних витрат. За цих умов можливо застосовувати стратегію диференціації, розширюючи асортимент аудиторських послуг та спрямовуючи зусилля на широкий ринок, або навпаки стратегію концентрації за рахунок досягнення певної спеціалізації та концентрації зусиль на окремому сегменті ринку.

Висновок. Маркетингова діяльність аудиторських компаній повинна бути спрямована на пошук конкурентних переваг і оптимізацію товарного портфелю, що можливо лише за наявності таких етапів: 1) постійний моніторинг ринку; 2) розробка цінової політики та пакету допоміжних послуг; 3) пошук і залучення нових клієнтів.

Яку стратегію обере аудиторська фірма, які шляхи залучення нових клієнтів будуть використані, залежить насамперед від ресурсних можливостей та сегментної спеціалізації. Багато фірм для просування застосовують пряму поштову

розсилку пропозицій, Internet-рекламу, інформування потенційних клієнтів через спеціалізовані джерела тощо.

Уважаємо, що основними напрямками підвищення конкурентоспроможності національних аудиторських компаній є:

- широке застосування маркетингу в плануванні бізнесової діяльності і розробка конкурентних стратегій ;
- перехід на міжнародні системи контролю якості аудиторської діяльності;
- установлення жорстких вимог щодо ведення аудиторської діяльності з боку Аудиторської палати України;
- підвищення якості підготовки спеціалістів аудиторських фірм;
- розширення спектру аудиторських послуг та пошук нових сегментів, що забезпечують конкурентну спеціалізацію;
- страхування відповідальності аудиторських фірм перед клієнтами;
- застосування внутрішньофірмових стандартів аудиту.

Проведений аналіз стану ринку аудиторських послуг в Україні свідчить про те, що для підвищення конкурентоспроможності українських аудиторських компаній необхідно враховувати світові тенденції, набутий зарубіжний досвід та сучасні технології обслуговування споживачів.

Компанії, що намагаються витримати конкурентну боротьбу, крокувати в ногу з часом і відповідати вимогам не лише національних, а й міжнародних стандартів, повинні враховувати сучасні тенденції розвитку ринку аудиторських послуг, можливі зміни у структурі попиту, формувати асортимент аудиторських послуг відповідно до власних можливостей і ресурсів, запобігаючи можливим ризикам і загрозам конкурентного середовища.

Бібліографічні посилання

1. **Богдан І. О.** Аудиторські послуги в Україні / І. О. Богдан // Управління розвитком. – 2011. – № 2 (99). – С. 124–132.
2. **Гаркавенко С. С.** Маркетинг : підруч. / С. С. Гаркавенко. – К. : Лібра, 2002. – 705 с.
3. **Давидов Г. М.** Шляхи реформування системи аудиту в Україні / Г. М. Давидов, О. А. Петрик [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon](http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon)
4. **Сахно І. В.** Ринок аудиторських послуг в Україні та його особливості [Електронний ресурс]/ І. В. Сахно. – Режим доступу : http://www.khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_150/41.pdf
5. Аудиторська Палата України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.apu.com.ua>
6. Ліга фінанси [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.finance.liga.net/catalogues/list_auditing
7. AGN International company [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.agn.org/intl_public/Services/intl_public/Services.aspx?hkey=c0e6f7b1-fa78-49d6-82da-12b2aa07dc0a
8. Baker Tilly audit company [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bakertilly.ua>
9. BDO International company [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bdointernational.com/Services/Pages/default.aspx>
10. Ernst and Young company [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ey.com>

Надійшла до редколегії 23.06.2015